

KOLOKACIJE⁷⁸

1. Uvod: Višerječni izrazi u *Mrežniku*

Višerječni izrazi ili višerječne jedinice (MWE) obuhvaćaju frazeme, višerječne nazive, kolokacije, prijedložne glagole (*engl.* phrasal verbs), koligacije, višerječna imena i čvrste sveze riječi. Višerječne jedinice u *Mrežniku* se unose kao podnatuknice, frazemi ili kolokacije. Za takvu smo se jednostavnu podjelu odlučili jer nam se ona čini najprimjerenija korisniku.

Često je nejasna granica između kolokacija i slobodnih veza riječi. Kolokacije se u literaturi definiraju na različite načine, a u *Mrežniku* je polazište za razmišljanje o kolokacijama definicija iz baze *Hrvatskoga jezikoslovnog nazivlja – Jena*, u kojoj je naziv *kolokacija* definiran ovako: „čvrsta sveza na sintagmatskoj razini sastavljena od najmanje dviju punoznačnih riječi koje se pojavljuju zajedno mnogo češće nego što bi se to slučajno dogodilo.” Međutim, za potrebe *Mrežnika* u rubriku u *TLexu* označenu nazivom *kolokacije* upisujemo i skupove u kojima su neki članovi nepunoznačne riječi ili koji se sastoje isključivo od nepunoznačnih riječi (koligacije), kako bi se u *Mrežniku* prikazalo što više čestih međurječnih odnosa, te se u tome širem smislu naziv *kolokacija* upotrebljava i u ovome radu.⁷⁹ Neke se kolokacije oprimjeruju primjerima iz korpusa. Dva su temeljna kriterija za odabir primjera:

- sadržavaju čestu kolokaciju
- sadržavaju zanimljivu sintaktičku konstrukciju.

2. Crpenje kolokacija iz korpusa

Kolokacije se iz korpusa crpe na dva načina:

1. s pomoću skica riječi koje su u sklopu projekta *Mrežnik* izrađene u *Sketch Engineu*, vidi 1. sliku.

⁷⁸ Ovo se poglavlje djelomično temelji na radu Hudeček i Mihaljević 2020.

⁷⁹ *Koligacija* se u Jeni definira kao „višerječni izraz ustaljene morfosintaktičke strukture kojim se uvodi dio rečenice ili se njime povezuju dijelovi rečenice”.

kakav?		
bezbojan	325	...
bezbojnim lakom		
metalik	101	...
metalik lak		
dvokomponentan	81	...
poliuretanski	84	...
akrilan	91	...
akrilnim lakom		
proziran	177	...
prozirni lak		
lakirati	31	...
premazati	38	...
voden	168	...
nitro	28	...
nitro lak		
bazni	59	...
bazni lak		
jednokomponentan	23	...
▼	⌵	

oba_u_genitivu		
bezbojan	52	...
bezbojnog laka		
dvokomponentan	14	...
dvokomponentnog laka za		
proziran	37	...
prozirnog laka		
akrilan	19	...
akrilnog laka		
metalik	15	...
metalik laka		
klavirski	14	...
klavirskog laka		
poliuretanski	8	...
voden	31	...
vodenih lakova		
taman	17	...
tamnog laka		
završan	23	...
završnog laka		
trajan	17	...
trajnog laka		

subjekt_od		
osušiti	46	...
se lak osuši		
nanositi	40	...
sušiti	21	...
učvršćivati	11	...
guliti	7	...
ljuštiti	6	...
zgusnuti	6	...
mazati	6	...
izdržati	11	...
otpasti	6	...
skidati	8	...
sadržati	56	...
▼	⌵	

1. slika: Neke kolokacije imenice *lak*

Podatci prikazani u skicama riječi ne mogu se preuzimati mehanički, nego treba pomno analizirati sve stupce da bi se odabrale odgovarajuće kolokacije. Primjerice, u skicama riječi za glagol *putovati* odgovori na pitanje *Kad se putuje?* zbog pogrešnoga označivanja mogu se naći i pod stupcem *veznik* (*svakoga dana*), dok neki kolokati navedeni pod stupcem *kako-kada* ne daju odgovor ni na pitanje *Kako se putuje?* ni na pitanje *Kad se putuje?* (*kamo, nekamo*). Stoga se u *Mrežnik* kolokati ne unose bez prethodne analize i provjere.

- U konkordancijama obaju korpusa na kojima se temelji *Mrežnik* (*Hrvatske mrežne riznice* i *Hrvatskoga jezičnog korpusa – hrWaC-a*, vidi poglavlje *Hrvatski mrežni rječnik – Mrežnik*) obrađivač treba pregledati približno 300 primjera. Zbog nereprezentativnosti korpusa katkad se u takvome pregledu mogu naći kolokacije koje skice riječi ne nude, npr. *glavna kuharica* kolokacija je koju ne pokazuju skice riječi za riječ *kuharica*, ali je u hrvatskome jeziku prilično česta.

3. Obrada kolokacija u *Mrežniku*

Kolokacijska su polja u *Mrežniku* na početku projekta oblikovana prema modelu njemačkoga rječnika Leibnizova instituta za njemački jezik (Leibniz-Institut für Deutsche Sprache) *ellexika*⁸⁰ (<https://www.owid.de/docs/elix/start.jsp>), vidi 2. sliku.

Arm
Lesart: 'Körperteil'

ellexiko

[zur Übersichtsseite](#)[Lesarten im Überblick](#)

Bedeutungs-
erläuterung

Kollo-
kationen

Konstruk-
tionen

Sinnverwandte
Wörter

Gebrauchs-
besonderheiten

Grammatik

Kollokationen: Wörter im Kontext

Wie ist ein Arm?

dick
dürr
gebrochen
muskulös
stark
verletzt

verbergen x

Was macht man mit einem Arm?

ausbreiten
ausstrecken
fuchteln
heben
hochreißen
recken
rudern
schwingen
strecken
verschränken
wedeln

verbergen x

2. slika: *ellexiko* – neke kolokacije riječi *Arm* (ruka)

⁸⁰ Više o *ellexiku* vidi u Storjohann 2005: 55–82.

Kolokacije se u rječničkome članku donose nakon primjera.

Obrada kolokacija u *Mrežniku* sastoji se od odrednica i kolokata koji s natuknicom tvore kolokaciju. Struktura kolokacijskoga polja u *TLexu* prikazana je na 3. slici.

Lemma:	☐ Incomplete
LemmaSign	čimbenik
kolokacije:	
Kolokacija:	
odrednica	Kakav je čimbenik?
kolokacija	bitan, glavni, ključan, nezaobilazan, ograničavajući, presudan, relevantan, rizičan, štetan, vanjski, važan; društveni, gen
Kolokacija:	
odrednica	Što čimbenik može?
kolokacija	utjecati (na prodaju, na rezultat, na zdravlje)
Kolokacija:	
odrednica	Što se s čimbenikom može?
kolokacija	izbjegavati ga, prepoznati ga, utvrditi ga
Kolokacija:	
odrednica	U vezi s čimbenicima spominje se:
kolokacija	kombinacija, mnoštvo, niz, velik broj

3. slika: Kolokacijsko polje natuknice čimbenik u rubrici za unos podataka u *TLexu*

Odrednice mogu biti:

1. kolokacijska pitanja, npr. *Kakav je x?*, *Što x može?*, *Što se s x može?* (za imenice); *Što je x?* (za pridjeve i posvojne zamjenice), *Čega može biti x?* (za brojeve)
2. uvodni izraz, npr. *Koordinacija:*, *U imenima:* (za različite vrste riječi), *U vezi s x spominje se:* (za imenice), *U vezničkim skupinama:* (za veznike)
3. gramatička formula (obično uz nepunoznačne riječi), npr. $x + \text{imenica}$ u vokativu (za usklike), $x + \text{pridjev}$: (za čestice).

Kolokati se navode abecednim redom, a ne po čestoći. To je uvjetovano radom na dvama (katkad i trima) korpusima i nereprezentativnošću korpusa. Međutim, katkad su kolokati razvrstani u skupine odijeljene točkom sa zarezom, vidi pod točkom *razvrstavanje kolokata* u potpoglavlju 3.1. *Imeničke kolokacije*.

Za svaku su vrstu riječi utvrđene odrednice. Neke se odrednice pojavljuju u kolokacijskim poljima svih (npr. *Koordinacija:*) ili mnogih (npr. *U imenima:*) vrsta riječi.

Model kolokacijske obrade prvo je razrađen za obradu imenica. Za druge su se vrste riječi potom određivale prikladne kolokacijske odrednice. Prijedlozi su jedina vrsta riječi uz koju se ne navode kolokacije jer se svi relevantni konteksti nalaze u primjerima, a gramatički odnosi pokazuju u gramatičkoj ogradi uz značenje prijedloga, vidi više u poglavlju *Prijedlozi*.

3.1. Imeničke kolokacije

Uz imenice se navode kolokacijske odrednice iz 1. tablice redom kojim se u njoj donose.

1. tablica: Imeničke kolokacije

odrednica	kolokati/kolokacije
Kakav je x?	mašta: bolesna, bujna, neiscrpna, neobuzdana, pokvarena
Što x može?	Crkva: osuđivati što, priznavati što, pozivati (koga, na što), slaviti što, učiti, upozoravati (koga, na što)
Što se s x može?	antena: instalirati je, kupiti je, montirati je <i>razg.</i> , okrenuti je, postaviti je (na krov, na krovu), priključiti je (na prijamnik), skinuti je (s kuće, s krova), spojiti je (na prijamnik, na TV, na <i>wi-fi</i> karticu, s pojačalima), usmjeriti je (na satelit, prema odašiljaču)
Koordinacija:	alpinist: alpinist i gorski spašavatelj, alpinist i istraživač, alpinist i penjač, alpinist i planinar, alpinist i putopisac, alpinist i ronilac, alpinist i speleolog; (odnosi se samo na muškarce:) alpinist i alpinistica
U vezi s x spominje se:	gimnazija: maturant, maturantica, ravnatelj, ravnateljica, razred, učenik
U imenima:	duh: <i>Koko i duhovi</i> (roman)

U rubrici *Kakav je x?* navode se pridjevi koji odgovaraju na to pitanje (vidi 1. tablicu), kolokacije u kojima imenica iz natuknice stoji uz imenicu u genitivu, npr. *član društva* (natuknica *član*), te kolokacije u kojima imenica iz natuknice stoji uz prijedložni izraz, npr. *sok od ananasa* (natuknica *sok*), *pita sa sirom* (natuknica *pita*). Pridjevi se u toj rubrici navode ovim redom: pridjevi (u pravilu opisni) koji su često potvrđeni uz imenicu, ali s njom ne tvore čvršću kolokaciju, pridjevi (u pravilu odnosni) koji s kolokacijom tvore čvršću savez. Nakon pridjeva, koji su nerijetko i unutar spomenutih skupina razvrstani u značenjske skupine (ako su česti ili tipični izdvajaju se npr. gradivni pridjevi) slijede kolokacije strukture *imenica + imenica u genitivu* te potom kolokacije strukture *imenica + prijedložni izraz*. U toj se rubrici katkad donose i kolokacije *imenica + imenica*, npr. *teta spremačica*, vidi 8. primjer, *čistač dostavljač* (uz obje imenice). Pridjevi koji s imenicom tvore naziv navode se kao kolokacija (često i označuju strukovnom oznakom) ako se naziv (zbog svoje čestote) ne obrađuje kao podnatuknica. U 2. se tablici pokazuju kolokati i kolokacije uz odrednicu *Kakav je član?* uz značenje '1. Član je osoba bez obzira na spol ili muška osoba koja pripada kakvoj skupini ili zajednici.' natuknice *član*. U 1. se primjeru nalazi obrada 1. značenja imenice *haljina*.

2. tablica: Kolokati i kolokacije uz imenicu *haljina*

Kakva je haljina?	
opisni pridjevi	duga, elegantna, glamurozna, jednostavna, kratka, lepršava, lijepa, nova, prekrasna, pripijena, prozirna, raskošna, uska, ženstvena; bijela, crna, crvena, mala crna; čipkasta, kožna, satenska, svilen
odnosni pridjevi	kućna, ljetna, svečana, večernja, vjenčana
x + genitiv	haljina A-kroja
x + prijedložni izraz	haljina bez naramenica, haljina bez rukava, haljina s potpisom, haljina s uzorkom, haljina s volanima

1. primjer: Obrada imenice *haljina*

haljina im. ž. (G hăljinē, DL hăljinī, A hăljinu, I hăljinōm; mn. NA hăljine, G hăljinā, DLI hăljinama)

Haljina je jednodijelni ženski odjevni predmet koji prekriva trup, a djelomično i noge.

Kroj puni krug podsjeća nas na suknje i haljine iz 50-ih godina.

Za kraj je publika vidjela dio nove kolekcije, odnosno svečane haljine, vjenčаницe i lijepe haljine domaćih kreatora.

Ako ste pobornica klasike, savršeno će vam pristajati mala crna haljina u kombinaciji s bolerom.

Klasični kroj haljine svjetložute nijanse ukrašen je dvama volanima na rubu.

Kakva je haljina? duga, elegantna, glamurozna, jednostavna, kratka, lepršava, lijepa, nova, prekrasna, pripijena, prozirna, raskošna, uska, ženstvena; bijela, crna, crvena, mala crna; čipkasta, kožna, satenska, svilen; kućna, ljetna, svečana, večernja, vjenčana; haljina A-kroja; haljina bez naramenica, haljina bez rukava, haljina s potpisom, haljina s uzorkom, haljina s volanima

Što haljina može? (dobro, loše, odlično) pristajati komu, (dobro, loše, odlično) stajati komu

Što se s haljinom može? dizajnirati je, kreirati je, kupiti je, nositi je, obući je, odabrati je, odjenuti je, predstaviti je na reviji, sašiti je, skinuti je

Koordinacija: haljina i cipele, haljina i visoke potpetice; haljine i hlače, haljine i odijela, haljine i suknje; haljina ili hlače, haljina ili odijelo, haljina ili suknja

U vezi s haljinom spominje se: dužina, kroj, model, rub; kolekcija, linija, marka; odabir; (donji, gornji, prednji, stražnji) dio, rub

U imenima: *Dječak u haljini* (roman), *Plesna haljina žutog maslačka* (priča)

TVORENICE: halja, haljinac, haljinica, koktel-haljina, minihaljina

Etimologija: Riječ *haljina* izvedena je od praslavenskoga **xalja* (usp. slovenski *halja* 'pokrivalo za gornji dio tijela', ruski *xal* 'jeftina roba'). Dublja etimologija nije sigurna.

Kolokacijska baza hrvatskoga jezika:

http://ihjj.hr/kolokacije/search/?q=haljina&search_type=basic

Hrvatski jezik: <https://hrcak.srce.hr/file/253924>

Kolokacijska se pitanja uvijek pojavljuju istim redoslijedom (navedenim u 1. tablici) iako se sva pitanja ne nalaze uz svaku natuknicu. Uz glagole kao kolokate (u rubrikama *Što x može?* i *Što se s x može?*) naznačuju i obvezatne (*Što se s haljinom može?* dizajnirati je, kreirati je, kupiti je, nositi je, obući je, odabrati je, odjenuti je, predstaviti je na reviji, sašiti je, skinuti je) ili česte dopune ili dodatci (*Što haljina može?* (dobro, loše, odlično) pristajati komu, (dobro, loše, odlično) stajati komu). U vezi s odabirom imeničkih kolokacija za *Mrežnik* postavila su se brojna pitanja te su obrađivači i urednici morali donijeti niz odluka u vezi s obradom kolokacija. Neka od navedenih rješenja odnose se i na druge vrste riječi.

primjerenost kolokacija. Postavilo se pitanje primjerenosti navođenja nekih kolokacija koje su često potvrđene u korpusu. To se posebno odnosi na uvredljive kolokacije, npr. *brkata konobarica*⁸¹, *sisata konobarica*, *silovana konobarica*. Sve kolokacije koje mogu koga povrijediti na temelju njegova spola/roda, rase, spolne usmjerenosti, nacionalnosti, vjere itd. izostavljene su iz *Mrežnika* bez obzira na čestoću pojavljivanja u korpusu, vidi i cjelinu *Rječnik i društvena odgovornost*.⁸²

WORD SKETCH

konobarica as noun 6,287×

...

kakav?		oba_u_genitivu	
sisat ...	sisata konobarica	zgodan ...	zgodne konobarice
brkat ...	brkata konobarica	ruski ...	
prsat ...		mlad ...	mlade konobarice
ljubazan ...	ljubazna konobarica	godišnji ...	
neljubazan ...		bivši ...	

4. slika: Kolokacije natuknice *konobarica* u *hrWaC*-u

⁸¹ Kolokacija *brkata konobarica* pojavljuje se u pjesmi Hladnoga piva.

⁸² Više vidi u Hudeček i Mihaljević 2018: 109.

značenje i obrada koordinacije. Postavilo se i pitanje razgraničenja različitih značenja u koordinaciji. U vezi s koordinacijom uočena su ova četiri problema:

1. Pri koordinaciji često postoje dva odijeljena značenja: katkad se u koordinaciji nalaze oznake jednoga entiteta, npr. iste osobe: npr. *nogometaš i sportaš, nastavnik i pedagog, profesorica i prevoditeljica, književnica i prevoditeljica, vaterpolist i reprezentativac*, a katkad se u koordinaciji nalaze oznake dvaju entiteta, npr. *nogometaši i košarkaši, vaterpolisti i košarkaši*. U *Mrežniku* smo te dvije skupine kod nekih vrsta imenica (primjerice, mocijskih) razgraničili tako da se razlikuju po opreci jednina/množina i odjeljuju točkom sa zarezom, vidi 2. primjer
2. primjer: Rubrika *Koordinacija*: u kolokacijskome polju natuknice *nastavnica*
1. Nastavnica je žena koja vodi nastavu u srednjoj školi ili na fakultetu.
Koordinacija: mentorica i nastavnica, profesorica i nastavnica, razrednica i nastavnica (engleskoga, hrvatskoga); nastavnica i nastavnik, ravnateljica i nastavnice, učenice i nastavnice, učiteljice i nastavnice
2. U koordinaciji imenica muškoga roda koje označuju osobe postavilo se pitanje razgraničenja kolokacija koje se odnose samo na muškarce i kolokacija (koje se najčešće pojavljuju u množini) koje se odnose i na muškarce i na žene. Te dvije skupine odijelili smo točkom sa zarezom te je dodana napomena *odnosi se samo na muškarce* ili *odnosi se samo na muške osobe*, vidi 3. primjer. Razlika je između tih dviju napomena u tome da se napomena *odnosi se samo na muške osobe* odnosi i na muškarce i na dječake, a napomena *odnosi se samo na muškarce* odnosi se samo na odrasle muške osobe.
3. primjer: Rubrika *Koordinacija*: u kolokacijskome polju natuknice *veslač*
Veslač je osoba bez obzira na spol ili muška osoba koja vesla ili se bavi veslanjem.
Koordinacija: veslač i olimpijac; veslači i jedriličari, veslači i kajakaši, veslači i kormilar, veslači i mornari, veslači i trener, vaterpolisti i veslači; (odnosi se samo na muške osobe:) veslači i veslačice
3. Trebalo je odučiti i o redosljedu riječi u odnosu koordinacije. Nakon isprobavanja različitih modela, zaključeno je da će natuknica biti prvi član koordinacije osim kad je jedan poredak mnogo češći od drugoga, npr. *danas i sutra, jučer i danas, naprijed i nazad, prije i poslije*.
4. U korpusu se pojavljuju ovi koordinatori: *i, te, ili, ni, niti, /, odnosno* (kad je istoznačan s *ili*)⁸³. Kolokacije s koordinatorom navode se gornjim redosljedom, a između svake skupine stavlja se točka sa zarezom.

⁸³ Koordinacija se razumijeva u sintaktičkome, a ne u tvorbenome smislu te se npr. pridjevna polusloženica *prirodoslovno-matematički* uz pridjev *matematički* navodi u rubrici *tvorenice*;, a ne navodi u rubrici *Koordinacija*..

navođenje imena. U kolokacijskome bloku navode se i imena. Imena se obično ne smatraju kolokacijama, ali analizom primjera iz skica riječi zaključeno je da bi takvi podatci mogli biti zanimljivi korisniku. Imena se uvode uvodnom formulom *U imenima:*. Po potrebi se u zagradama donosi i objašnjenje, npr. *Bravo maestro* (film).

Navodimo nekoliko primjera koji su nas potaknuli da imena uključimo u kolokacijski blok u *Mrežniku*, primjerice, riječ *list* u *hrWaC-u* najčešće se pojavljuje u imenima (*Većernji list*, *Jutarnji list* itd.). Skice riječi za natuknicu *list* izgledaju ovako:

↔ ⋮ □ ×	↔ ⋮ □ ×	↔ ⋮ □ ×
kakav?	oba_u_genitivu	koga-što
većernji ... Većernji list	većernji ... Većernjeg lista	pisati ... piše Većernji list
jutarnji ... Jutarnji list	jutarnji ... Jutarnjeg lista	okrenuti ... okrenuti novi list

5. slika: Isječak iz skice riječi natuknice *list*

Uporaba natuknice u imenima često se komentira u uporabnoj napomeni. U uporabnoj napomeni uz četvrto se značenje natuknice *list* 'List je redovito tiskano glasilo.' navodi da se ta riječ često nalazi u imenima dnevnih glasila, a imena koja se najčešće pojavljuju u skicama riječi natuknice *list* navode se u kolokacijskoj rubrici *U imenima:*; vidi 4. primjer.

4. primjer: Četvrto značenje imenice *list*

4. (A list. listu) List je redovito tiskano glasilo.

Hrvatski ministar prošlog je tjedna dao intervju austrijskom dnevnom listu Kleine Zeitung. Grčki mediji prenijet će vijest koju je objavio visokotiražni hrvatski dnevni list.

Kakav je list? čitan, najutjecajniji, najtiražniji, školski, tiražni, ugledan, utjecajan, visokotiražni, vodeći; dnevni, tjedni; župni; britanski, hrvatski, izraelski, ljubljanski, mostarski, mariborski

Što list može? izlaziti, prestati izlaziti

Što se s listom može? čitati ga, dijeliti ga, izdavati ga, kupiti ga, objavljivati ga, pisati za njega, pokrenuti ga, prodati ga, urediti ga

U imenima: *Jutarnji list*, *Većernji list*, *Narodni list*, *Novi list*, *Službeni list*, *Studentski list*, *Zadarski list*

◦ U značenju 'redovito tiskano glasilo' riječ *list* upotrebljava se znatno rjeđe nego stilski posve neutralna riječ *novine*. Ipak je u tome značenju riječ *list* veoma dobro potvrđena u hrvatskim jezičnim korpusima, u prvome redu zato što se dva velika dnevna glasila zovu *Jutarnji list* i *Većernji list*.

Riječi *jučer*, *danas* i *sutra* često se nalaze u imenima manifestacija, pa se to oprimjeruje, navodi u kolokacijskome bloku uz formulu *U imenima*: te u uporabnoj napomeni uz 3. značenje priloga *jučer*, vidi 5. primjer.

5. primjer: Treće značenje priloga *jučer*

3. pren. (u imeničkoj funkciji) **Jučer je prošlo vrijeme, vrijeme koje više ne postoji.**

Sve što se do jučer smatralo sigurnim i stalnim danas izgleda drukčije.

U organizaciji Franjevačkoga samostana sv. Ante i Matice hrvatske u Sarajevu u Maloj galeriji samostana održana je tribina Vojvođanski Hrvati između jučer i sutra.

Ovo je priča o Klesarskoj školi jučer i danas.

Koordinacija: jučer i danas, jučer i sutra

U imenima: *Istarsko gospodarstvo jučer i sutra* (znanstveni skup), *Kako čitati grad – Rijeka jučer i danas* (knjiga), *Kopački rit jučer, danas, sutra* (simpozij), *Mi – jučer, danas, sutra* (projekt), *Vojvođanski Hrvati između jučer i sutra* (tribina), *Kršćanstvo u Sloveniji jučer i danas* (predavanje)

◦ Jučer se u značenju 'prošlo vrijeme' često upotrebljava u imenima različitih manifestacija, projekata te naslovima.

SINONIM: prošlost 2., **ANTONIMI:** sutra 3., budućnost, sutrašnjica, sutrašnjost

U značenju 'spoznaja o sebi i svijetu oko sebe' riječ *svjesnost* upotrebljava se znatno rjeđe nego stilski posve neutralna riječ *svijest*. Riječ *svjesnost* u prvome se redu upotrebljava u imenima različitih dana, mjeseci i godina posvećenih nekoj bolesti ili poremećaju, vidi 6. sliku i 6. primjer.⁸⁴

Razliku između kolokacijske uporabe riječi *svijest* i *svjesnost* jasno pokazuju razlikovne skice riječi.

⁸⁴ Više o nazivima *svijest* i *svjesnost* vidi u Vrgoč i Mihaljević 2019: 7–42.

odgovornost	224	0	...
potreba	1236	30	...
vrijednost	346	8	...
važnost	1299	79	...
postojanje	230	34	...
vlastit	479	65	...
tijelo	115	49	...
autizam	34	73	...
mucanje	0	26	...
antibiotik	0	30	...

6. slika: Kolokacijske razlike riječi *svijest* (gore) i *svjesnost* (dolje); u sredini se nalaze kolokati uz koje se imenice *svijest* i *svjesnost* upotrebljavaju jednako često

6. primjer: Obrada natuknice *svjesnost* u *Mrežniku*

svjėsnořt im. ř. (GDL svjėsnořti, A svjėsnořt, I svjėsnořću/svjėsnořti)

Svjėsnořt je spoznaja o sebi i svijetu oko sebe, sposobnost miřljenja, prosuđivanja, zakljućivanja i odlućivanja.

Mořemo li zakljućiti da bi za postojanje svijesti trebali sljedeći uvjeti, a koje ne mořemo zaobići kad analiziramo řto je to svijest ili svjesnost samoga sebe.

Temeljito proućavanje Steinerove okultne znanosti od bitne je vařnosti za buđenje svjesnosti u eterićkom.

Kakva je svjesnost? ćista; neogranićena; fonolořka, kozmićka, transcedentalna, univerzalna

řto se sa svjesnořću moře? kultivirati je, podići je, prořirivati je, povećati je, probuditi je, razviti je, řiriti je, uzdići je

Koordinacija: svjesnost i budnost, svijest i svjesnost, svjesnost i řivost; svijest ili svjesnost

U vezi sa svjesnořću spominje se: buđenje, evolucija, meditacija, podizanje, razina, skala, stupanj, unapređivanje

U imenima: Europski dan svjesnosti o antibioticima, Laboratorij za unapređivanje svjesnosti, Međunarodni dan svjesnosti o mucanju, Međunarodni dan svjesnosti o prijevremenome rođenju, Međunarodno druřtvo za svjesnost Kriřne, Mjesec svjesnosti o virsnim hepatitisima, Tjedan svjesnosti o celijakiji

◦ U znaćenju ‘spoznaja o sebi i svijetu oko sebe, sposobnost miřljenja, prosuđivanja, zakljućivanja i odlućivanja’ rijeć *svjesnost* upotrebljava se znatno rjeđe nego stilski

posve neutralna riječ *svijest*. Ipak, u tome je značenju riječ *svjesnost* dobro potvrđena u hrvatskim jezičnim korpusima, u prvome redu zato što se često upotrebljava u imenima različitih dana, mjeseci, godina posvećenih nekoj bolesti ili poremećaju.

SINONIM: svijest, **ANTONIM:** nesvjesnost

TVORBA: svjestn-ost

Struna: <http://struna.ihjj.hr/naziv/primarna-svijest/26284/#naziv>

Terminološki portal: <http://nazivlje.hr/search/?q=svjesnost>

jednina i množina u odrednici. Iako se kolokacijska pitanja i formule i kolokati uglavnom navode u jednini, katkad je bilo nužno kolokat navesti u množini, npr. uz odrednicu *Što se s učenicom može?* na kraju niza kolokata od ostalih se kolokata točkom sa zarezom odvaja kolokat *okupljati se*, koji se odnosi na učenike, a ne na učenika, uz natuknicu *uš* postavlja se kolokacijsko pitanje *Što se s ušima može?* te navode kolokati *dobiti ih, imati ih, riješiti ih se, zaraditi ih* pren. Katkad se i definicija uspostavlja u množini, npr. sustavno se nazivi za obuču definiraju tako da prva definicija započinje imenicom iz natuknice u množini, npr. 1. *Čizme su obuća od kože ili gume koja seže do listova, do koljena ili preko njih.* te se i odrednice uspostavljaju u množini: *Kakve su čizme?, Što se s čizmamama može?* itd. Odrednice i kolokati u množini su i uz zbirne imenice i uzimenice koje su *pluralia tantum*, vidi 7. primjer.

7. primjer: Kolokacije riječi *ospice*

ospice im. pl. t. ž. (G *ospicā*, DL *ospicama*, A *ospice*)

med. **Ospice su virusna zarazna dječja bolest, simptomi su joj sitan crvenkasti osip i visoka temperatura.**

Do danas je poznat samo jedan tip virusa ospica i protiv njega je izrađeno učinkovito cjepivo. Gotovo sva populacija do odrasle je dobi preboljela ospice.

Što ospice mogu? harati, proširiti se, zavladati

Što se s ospicama može? dobiti ih, imati ih, preboljeti ih

Koordinacija: ospice i hripavac, ospice i rubeola, zaušnjaci i ospice

U vezi s ospicama spominje se: epidemija, virus

SINONIM: male boginje, v. pod boginje

Struna: <http://struna.ihjj.hr/naziv/ospice/15130/#naziv>

stilske odrednice. Pri navođenju kolokata navode se stilske odrednice ako riječ ne pripada neutralnomu stilu standardnoga jezika, a strukovne se odrednice navode po potrebi samo kad je potrebno razlikovati značenje.

razvrstavanje kolokata. Katkad se kolokati okupljaju u skupine razdvojene točkom sa zarezom s obzirom na svoje gramatičke i semantičke značajke (o tome je već bilo govora u točki *značenje i obrada koordinacije* u ovome poglavlju). Primjerice, odgovor na pitanje *Kakav je x?* može biti pridjev, imenica iz natuknice + imenica u genitivu ili prijedložni izraz, vidi 2. tablicu i 1. i 8. primjer, u koordinaciji se mogu nalaziti imenice koje se odnose na jedan entitet ili na više njih, vidi 2. i 3. primjer.

8. primjer: Kolokati uz prvo značenje natuknice *čistačica*⁸⁵

1. Čistačica je žena koja čisti stanove, urede, škole, fakultete, odnosno zatvorene prostore.

Kakva je čistačica? dežurna, školska, vrijedna, zaposlena, x-godišnja; čistačica spremačica, teta čistačica *hip*.

Što čistačica može? čistiti, dobiti otkaz, dobiti zadatak, pospremati, prati

Koordinacija: čistačica i spremačica; čistačice i čistači, čistačice i domari, čistačice i konobari, čistačice i kuharice, čistačice i portiri, čistačice i poslugi, čistačice i sobarice, čistačice i tajnice

U gornjemu primjeru dvije skupine kolokata koji odgovaraju na pitanje *Kakva je čistačica?* odijeljene su točkom sa zarezom. Budući da se u kolokacijama često pojavljuju godine osobe, u kolokacijama se to izriče formulom *x-godišnji/x-godišnja*. Stilska oznaka *hip*. pojavljuje se uz kolokaciju *teta čistačica* kako bi se označilo da se taj izraz upotrebljava u hipokorističnome značenju jer tako djeca oslovljavaju čistačicu u vrtiću i osnovnoj školi.

Katkad se kolokacije razvrstavaju prema semantičkim kriterijima. Jedno je od značenja natuknice *kocka*: 'Kocka je predmet koji podsjeća na istoimeno geometrijsko tijelo ili kvadar'. Odgovori na pitanje *Kakva je kocka?* podijeljeni su prema gramatičkim kriterijima (opisni pridjevi, gradivni pridjevi, imenica + imenica u genitivu). Odgovori na pitanje *Što se s kockom može?* mogu se svrstati u semantičke skupine 1. *kocka* (za igru) – *baciti je*, 2. *kocka* (leda, za juhu) – *dodati je* (u čašu, u sok, u umak), *pojesti je*, *ubaciti je* (u piće, u zdjelu), 3. *kocka* (gradivni materijal, najčešće u množini) – *postaviti ih*, *ugraditi ih* (na nogostup, na trg). Ta analiza kolokacija otvara pitanje je li ovdje riječ o četirima različitim značenjima. Međutim, budući da *kocka* već ima četiri značenja, a definicije bi u gornjim četirima slučajevima bile gotovo jednake, ipak smo odlučili sve obraditi u jednome značenju.

9. primjer: Kolokati uz drugo značenje natuknice *kocka*

2. pren. Kocka je predmet koji izgledom podsjeća na istoimeno geometrijsko tijelo ili kvadar.

Kakva je kocka? bijela, crvena, mala, sitna, velika; betonska, drvena, granitna, kamena, ledena, staklena; čokoladna, goveđa, kokošja, mesna, povrtna, voćna; kocka čokolade, kocka leda; kocka za D&D, kocka za potpalu

Što se s kockom može? (za igru:) *bacati je*; (čokolade, leda; za juhu, za umak:) *dodati je* (u čašu, u smjesu, u umak, u vodu), *pojesti je*, *ubaciti je* (u kremu, u napitak, u posudu, u smjesu, u vodu); (gradivni materijal, najčešće u množini:) *postaviti ih* (na nogostup, na trg)

U vezi s kockom spominje se: čokolada, led, šećer, kocka za juhu

U imenima: Dom kulture Kristalna kocka vedrine

⁸⁵ Više o obradi profesijskih naziva u *Mrežniku* vidi u Hudeček i Mihaljević 2019.

U vezi s donošenjem imeničkih kolokacija postavilo se i pitanje uvođenja kolokacijskoga pitanja *Što x ima?*, ali se od toga tijekom rada odustalo jer su popisi tako dobivenih meronima bili manjkavi, a uvodno pitanje implicira mnogo šire posvojne odnose od odnosa meronimije. Da bi se podatci ipak sačuvali te u *Mrežnik* ugradili nakon sveobuhvatnoga proučavanja meronimije, podatci prikupljeni za tu rubriku dodani su u rubriku *U vezi s x spominje se*: te od ostalih kolokata u toj rubrici odijeljeni točkom sa zarezom (vidi rubriku *U vezi s haljinom spominje se*: u 1. primjeru).

3.2. Glagolske kolokacije

Glagolske su kolokacije veoma složene i uvode se različitim kolokacijskim pitanjima ovisno o sintaktičkim i semantičkim značajkama glagola (prijelaznost/neprijelaznost/povratnost, svršenost/nesvršenost, glagolska valencija, semantičke značajke glagola). U ovome poglavlju daje se kratak pregled glagolskih kolokacija ovisno o rečeničnome elementu kolokata. Pitanja u kojima je kolokat subjekt ili objekt razlikuju se s obzirom na to je li riječ o svršenome ili nesvršenome glagolu i je li subjekt živo ili neživo. Primjerice, ako je subjekt uz nesvršeni glagol živo i ako postoji kolokacijsko pitanje o njemu, npr. *Tko x?* (*Tko čita?*), objekt će se uvesti pitanjem *Što x?* (*Što čita?*); ako pitanje o takvome subjektu ne postoji te je prvo kolokacijsko pitanje koje se postavlja pitanje o objektu, objekt se uvodi kolokacijskim pitanjem *Što tko x?* (*Što tko čita?*); ako je subjekt uz nesvršeni glagol neživo, bez obzira na to navodi li se pitanje za subjekt *Što x?* i kolokati uz njega, pitanje za objekt glasi *Što se x?* kako bi bilo posve jasno da je to pitanje o objektu, a ne o subjektu.

3. tablica: Kolokacijska pitanja za subjekt

	nesvršeni glagoli	svršeni glagoli
živo	Tko x?	Tko može x?
	trčati : atletičar, konj	upoznati : polaznik, student
neživo	Što x?	Što može x?
	svijetliti : krijesnica, lampa	pasti : bomba, jabuka

4. tablica: Kolokacijska pitanja za objekt

	nesvršeni glagoli	svršeni glagoli	povratni glagoli nesvršeni	povratni glagoli svršeni
izravni objekt	Što (tko/što) x?	Što (tko/što) može x?		
	čitati: knjiga, tekst	dati: glas, odgovor		
neizravni objekt (primjer u dativu)	Čemu (tko/ što) x? Komu (tko/ što) x?	Komu (tko/što) može x?	Komu se (tko/ što) x? Čemu se (tko/ što) x?	Komu se (tko/ što) može x? Čemu se (tko/ što) može x?
	mahati gomili, obožavateljima	mahnuti: konobarici, navijačima	smijati se: prijatelju, šali	nasmijati se: prijatelju, šali

Pitanja u kojima se traže priložne kolokacije ovise o semantičkome razredu glagola (npr. glagoli kretanja imaju različite kolokacije od glagola mirovanja, vidi više u poglavlju *Glagoli*). U 5. tablici navode se samo primjeri za nesvršene glagole. Za svršene se glagole postavljaju drukčija pitanja (npr. za priložnu oznaku načina pitanje će za nesvršeni glagol biti *Kako (tko/što) x?*, a za svršeni *Kako (tko/što) može x?*).

5. tablica: Kolokacijska pitanja za priložne oznake

priložna oznaka	pitanje	primjer
načina	Kako (tko/što) x?	mahati: bijesno, nervozno
mjesto	Gdje (tko/što) x? (statični glagoli)	ljetovati: u kampu, na Pagu
	Kamo (tko/što) x? (glagoli kretanja)	putovati: kući, izvan grada
	Kuda (tko/što) x? (glagoli kretanja)	putovati: diljem svijeta, kroz Neum
vremena	Kad (tko/što) x?	svijetliti: noću, trajno
uzroka	Zbog čega (tko/što) x?	putovati: zbog posla, zbog zabave
društva	S kim (tko/što) x?	putovati: s klubom, s prijateljima
sredstva	Čim (tko/što) x?	mahati: krilima, pištoljem
količine/ učestalosti	Koliko često (tko/što) x?	putovati: često, tjedno

Obrada kolokacija uz jedno značenje glagola *ljubiti* (primjer nesvršenoga prijelaznog glagola sa živim subjektom) donosi se u 10. primjeru.

10. primjer: Treće značenje glagola *ljubiti*

3. Ljubiti koga ili što znači osjećati snažnu naklonost i odanost prema komu ili čemu.

A ja vam kažem, ljubite i neprijatelje svoje i činite dobro onima koji vas mrze i molite za one koji vas progone.

Nježno je ljubila svoju majku i žao joj je bilo zadavati joj bol.

Pažljivo osmišljeni poticaji i aktivnosti uče dijete ljubiti i poštovati sebe i druge.

Tko ljubi? Bog, grešnik, kršćanin, Gospodin, Otac, Stvoritelj; duša

Koga ljubi? Crkvu, domovinu; bližnjega, braću, brata, Gospodina, majku, neprijatelja, Oca, sebe

Kako ljubi? beskrajno, bezuvjetno, istinski, nesebično; iz duše

Koordinacija: ljubiti i spoznati, ljubiti i vjerovati, ljubiti i voljeti; ljubiti ili mrziti

° U ovome se značenju glagol *ljubiti* najčešće upotrebljava u religijskome kontekstu.

SINONIM: voljeti 2., **ANTONIM:** mrziti 1.

O glagolskim kolokacijama vidi i u poglavlju *Glagoli*.

3.3. Pridjevne kolokacije

Pitanje je koje se najčešće nalazi u kolokacijskome bloku pridjeva *Što je x?* Kao odgovor na to pitanje navode se imenice koje označuju i živo i neživo. U nizu kolokata navode se prvo imenice koje označuju živo, zatim neživo i na kraju apstraktne imenice. Te se tri skupine odjeljuju točkom sa zarezom. Samo u slučaju kad se pridjev pojavljuje samo uz živo kolokacijsko je pitanje *Tko je x?* Uz pridjeve se često pojavljuje i kolokacijsko pitanje *Koliko je što x?* te rubrike *Koordinacija:* i *U imenima:*, vidi 6. tablicu. Vidi i poglavlja *Pridjevi*, *prilozi* i *imenice na -ost* te poglavlju *Ktetici*.

6. tablica: Odrednice i kolokati/kolokacije uz pridjeve

odrednice	kolokati/kolokacije
Što je x?	loš: čovjek; kredit, navike, stvari, vrijeme
Koliko je što x?	lijep: iznimno, izuzetno <i>razg.</i> , jako, toliko, veoma, vrlo
Koordinacija:	bezazlen: bezazlen i bezbrižan, bezazlen i dobroćudan, bezazlen i dobronamjeran, bezazlen i simpatičan, bezazlen i smiješan
U imenima:	slavonski: Slavonska avenija, Slavonska Požega, <i>Slavonska šuma</i> (pripovijetka), Slavonski Brod, Slavonski Kobaš, Slavonski Šamac

U rubrici *Koordinacija*: katkad se u zgradama navode česte imenice koje stoje uz pridjeve u koordinaciji (osobito često kod odnosnih pridjeva), vidi 11. primjer.

11. primjer: Dopune uz kolokate u rubrici *Koordinacija*: uz pridjev *arhitektonski*
Arhitektonski je koji se odnosi na arhitekta i arhitekturu.

Koordinacija: arhitektonski i dizajnerski (rješenje, ured), arhitektonski i geodetski (elaborat, snimka, ured, usluga), arhitektonski i građevinski (nacrt, projekt, tehničar, tvrtka), arhitektonski i inženjerski (dizajn, djelatnost, nacrt, posao), arhitektonski i umjetnički (ostvarenje, vrijednost), arhitektonski i urbanistički (devastacija, ostvarenje, projektiranje, proces, studio, zadatak); arhitektonski ili dizajnerski (projekt, rješenje); građevinski, arhitektonski ili geodetski fakultet; arhitektonski ili građevinski (smjer, struka, vještina, znanje)

U rubrici *Što je x?* uz kolokate koji s pridjevom u natuknici tvore naziv nalazi se strukovna odrednica, a u rubrici *U imenima*: objašnjenja u zgradama uz manje poznata imena, vidi 12. primjer.

12. primjer: Dio kolokacijskoga bloka uz prvo značenje pridjeva *crven*

1. Crven je koji je boje krvi, zrele rajčice ili zrelih jagoda.

Što je crveno? boja, haljina, jabuka, kosa, košulja, lampica, mrlja, oko, paprika, ruž, ruža, spust, svjetlo, tepih, zemlja, zvijezda; luk, meso, vino; div *astr.*, karton *sp.*, krvna zrnca *med.*, patuljak *astr.*, vjetar *med.*

U imenima: Crvena jabuka (glazbena skupina), Crvena rijeka, Crveni koralji (glazbena skupina), Crveni križ, Crveni trg (trg u Moskvi), Crveni planet (Mars), Crveni polumjesec, Crveni vragovi (nogometni klub Manchester United), Crveno jezero, Crveno more

3.4. Zamjeničke kolokacije

Kolokacijska pitanja i formule ovise o vrsti zamjenice. Uz osobne se zamjenice navode kolokacije uz odrednicu *Koordinacija*:. Posvojne zamjenice imaju isto pitanje *Što je x?* kao pridjevi. U 13. i 14. primjeru navode se primjeri kolokacija za osobne i posvojne zamjenice.

13. primjer: Kolokacijski blok uz prvo značenje zamjenice *ja*

1. Ja označuje osobu koja govori ili piše, govoritelja.

Koordinacija: (i) ja i ti; (i) ja i on/ona; (ili) ja ili on/ona, (ili) ja ili ti; ni ja ni ti, ni ja ni on/ona; ni ja ni moj (majka, muž, narod, prijatelj, prijateljica, susjed, susjeda, tvrtka, žena)

14. primjer: Kolokacijski blok uz prvo značenje zamjenice *moj*

1. Moj označuje da što pripada govoritelju.

Što je moje? baka, braco *razg.*, brat, cura *razg.*, dečko *razg.*, dijete, djevojka, dobročinitelj, doktor *razg.*, doktorica *razg.*, frend *žarg.*, frendica *žarg.*, kolega, liječnik, liječnica, majka,

momak, muž, obitelj, otac, prijatelj, roditelji, sestra, sin, susjed, susjeda, svekar, svekrva, tata, žena; generacija, vršnjak, vršnjakinja; glas, glava, leđa, lice, pluća, ruka, srce, tijelo, uši; auto, garaža, soba, stan, ured; crtež, blog, post, rad, recenzija, tekst; grad; aktivnost, djetinjstvo, dolazak, ime, iskustvo, komentar, mišljenje, mladost, očekivanje, odlazak, pitanje, pogled na što, posao, prijedlog, procjena, promašaj, san, savjet, shvaćanje, slučaj, smrt, stav, život

Koordinacija: moj i tvoj, ni moj ni tvoj

Ako se pridjevnice zamjenice upotrebljavaju u imeničkoj funkciji (zamjenice za 1. i 2. lice množine), one u kolokacijskom bloku imaju ista kolokacijska pitanja i formule kao imenice, npr. *Kakvi su x?*, *Što x mogu?*, vidi 15. primjer.

15. primjer: Odrednice i kolokacije uz drugo značenje zamjenice *naš*

2. (u imeničkoj funkciji) **Naši su za govoritelja oni s kojima je blizak, s kojima zajedno pripada kakvoj skupini.**

Kakvi su naši? bolji, najbolji, spremni

Što naši mogu? biti poraženi, izgubiti, pobijediti, slaviti, trijumfirati

Koordinacija: naši i vaši, ni naši ni vaši

U imenima: *Naši i vaši* (serija)

3.5. Brojevne kolokacije

Kolokacijske odrednice razlikuju se kod glavnih i rednih brojeva.

7. tablica: Odrednice i kolokacije uz glavne brojeve

odrednice	kolokacije
Čega može biti x?	četiri: boda, dana, godine, kotača, milijuna, minute, mjeseca, osobe, sata, tisuće, tjedna, utakmice
x + prijedlog:	šest: šest do (dvanaest tjedana, osam čaša vode), šest iz (Osijeka, redova vladajućih), šest od (deset, sedam milijardi stanovnika), šest protiv (nas, pet glasova), šest umjesto (sedam glaova, 11 puta)
Koordinacija:	pet: pet i šest; ni pet ni šest

8. tablica: Odrednice i kolokacije uz redne brojeve

odrednice	kolokacije
Što može biti x?	četvrti : album, dan, dio, gol, kvartal, mjesec, nastavak, pogodak, poraz, razred, val (epidemije, pandemije, zaraze)
Koordinacija:	peti : peti ili šesti

Iscrpniji prikaz kolokacija uz brojeve te prikaz kolokacijskih blokova uz brojne tvorenice vidi u potpoglavlju 4. *Kolokacije* poglavlja *Brojevi i brojne tvorenice*.

3.6. Priložne kolokacije

Kolokacije se uz otprijevne priloge najčešće uvode izrazima $x + \text{glagol}$, $\text{prilog} + x$ i $x + \text{pridjev}$. Uz te se izraze uz priloge koji imaju intenzifikacijsku funkciju kolokacije uvode i izrazima $x + \text{prilog}$ i $x + \text{prijedložni izraz}$, vidi 9. tablicu. Uz odnosne priloge najčešće se donosi samo rubrika *Koordinacija*:, npr. uz prilog *ovako* u njoj se nalaze kolokacije *ovako i onako*; *ovako ili onako*.

9. tablica: Odrednice i kolokacije uz priloge

odrednice	kolokacije
$x + \text{glagol}$:	genijalno : genijalno glumiti, genijalno osmisli što, genijalno plesati, genijalno predvidjeti što, genijalno riješiti problem, genijalno ubaciti loptu, genijalno zamisliti što
$\text{prilog} + x$:	loše : jako loše, katastrofalno loše, veoma loše
$x + \text{pridjev}$:	lijepo : lijepo dizajniran, lijepo građen, lijepo odjeven, lijepo opremljen, lijepo skrojen, lijepo uređen
$x + \text{prilog}^*$:	jako : jako lijepo, jako loše
$x + \text{prijedložni izraz}^*$:	jako : jako blizu (pobjede, savršenstva, škole), jako ispod (cijene, nivoa, prosjeka), jako ispred (drugih, vremena), jako iznad (x cm, kapaciteta, x posto, prosjeka), jako protiv (njih, odluke, toga, ovoga)
Koordinacija:	glupo : glupo i idiotski <i>razg.</i> , glupo i naivno, glupo i nepromišljeno, glupo i površno, glupo i primitivno, glupo i tupo

*u pravilu uz intenzifikatore

Iscrpniji prikaz kolokacija uz otprijevne priloge vidi u potpoglavlju 2.3. *Kolokacije* poglavlja *Opisni pridjevi, otprijevni prilozi i imenice na -ost*.

3.7. Kolokacije uz usklike

Kolokacije u kolokacijskome bloku usklika uvode se gramatičkim formulama i formulama *Koordinacija*: i *U imenima*:

10. tablica: Odrednice i kolokacije uz usklike

odrednice	kolokacije
glagol + x:	bravo : reći bravo, uzviknuti bravo
x + prijedlog + imenica/ zamjenica:	bravo : bravo za igru, bravo za orkestar; bravo za Maiera; bravo za tebe
x + imenica/ zamjenica u vokativu:	ajme : ajme majko, ajme meni
Koordinacija:	ajme : ajme i jao
U imenima:	bravo : <i>Bravo maestro</i> (film)

Iscrpniji prikaz kolokacija uz usklike vidi u potpoglavlju 5. *Kolokacije* poglavlja *Usklici*.

3.8. Vezničke kolokacije

Tipične se vezničke kolokacije uvode formulom *U vezničnim skupinama*;; vidi 11. tablicu.

11. tablica: Vezničke kolokacije uvedene formulom *U vezničnim skupinama*

odrednica	kolokacija
U vezničnim skupinama:	ali : ali ipak, ali isto tako, ali (baš, još, tek, upravo, već) onda; ali (baš, tek, upravo, već) sada; ali (kad) ono; ali samo, ali (baš, upravo, samo) tada, ali (baš, upravo, samo) to, ali zato

U kolokacijskome bloku udvojenih veznika, npr. *ili... ili*, kolokacije se uvode izrazima: *Uz glagole*: i *Uz prijedloge u prijedložnim izrazima*;; vidi 12 tablicu.

12. tablica: Vezničke kolokacije uvedene formulom *Uz glagole: i Uz prijedloge u prijedložnim skupinama:*

odrednica	kolokacija
Uz glagole:	ili...ili: ili dati ili uzeti, ili ostati ili otići, ili povećati ili smanjiti, ili prihvatiti ili odbiti/odbaciti
Uz prijedloge u prijedložnim skupinama:	ili...ili: ili ispred čega ili iza čega, ili izvan čega ili unutar čega, ili početkom čega ili sredinom čega, ili početkom čega ili krajem čega, ili prije ili poslije, ili s(a) čim ili bez čega, ili sredinom čega ili krajem čega, ili uoči čega ili nakon čega

Iscrpniji prikaz kolokacija uz veznike vidi u potpoglavlju 4.4. *Kolokacije* poglavlja *Veznici*.

3.9. Čestične kolokacije

Nema jedinstvenoga kolokacijskog modela za čestice. Kolokacijska polja prilagođuju se svakoj pojedinoj čestici, npr. modifikatori se uvode uvodnim napomenama koje navode vrstu riječi koja slijedi modifikator, npr. *x + pridjev:*, *x + prilog*, vidi 16. primjer. Uz čestice se često nalazi i rubrika *U vezničkim skupinama:*, vidi 17. primjer.

16. primjer: Obrada čestice *čim* u *Mrežniku*

čim čest.

Čim uvodi komparativ pridjeva ili priloga i naglašuje njegovo značenje.

Kraj ronjenja znači skidanje i slaganje opreme, prijenos s broda na kopno, a s kopna u ronilački centar, zatim pranje svakog komada opreme u slatkoj vodi i vješanje kako bi se čim prije osušila.

Novo vodstvo obećalo je očuvati tradicionalne vrijednosti tribine, ali i obogatiti je novim multimedijским sadržajima te nastojati privući čim više mladih pjesnika.

SEO je proces poboljšavanja mrežne stranice kako bi postigla čim bolje rezultate na poznatim tražilicama.

Pokušajte da su slatkiji (slatko na kraju obroka nažalost je postalo svakodnevnica) zastupljeni čim manje ili nastojte da budu čim kvalitetniji.

čim + pridjev: čim bolji, čim kvalitetniji, čim veći, čim viši

čim + prilog: čim bliže, čim jednostavnije, čim lakše, čim manje, čim prije, čim ugodnije, čim više

SINONIM: što¹¹.

Kolokacijska baza hrvatskoga jezika:

http://ihjj.hr/kolokacije/search/?q=%C4%8Dim&search_type=basic

17. primjer: Kolokacije uz prvo značenje čestice *baš*

1. Baš naglašuje tvrdnju ili izjavu.

čestica + baš: a baš, e baš

U vezničkim skupinama: a baš onda, a baš sada, a baš to, i baš onda, i baš po tome, i baš prema tome, (i) baš radi toga, (i) baš stoga, (i) baš tada

4. Uloga kolokacija u utvrđivanju i razlučivanju značenja

Značenje riječi utvrđuje se njezinom gramatičkom i leksičkom okolinom (sintagmatskim odnosima kao što su kolokacije i koligacije te situacijama u kojima se upotrebljavaju. (Altenberg and Granger 1996: 22). To potvrđuje i Firthov slavni slogan (1957: 11): „Spoznat ćete riječ po društvu u kojemu se nalazi.” Kolokacije često pomažu leksikografima da razluče značenja, dođu do preciznih definicija te uspostave korisne pragmatičke i normativne napomene, npr. pri obradi antonimnih pridjeva *dobar* i *loš*. Značenja tih pridjeva i njihovi kolokati uz odrednicu *Što je x?* navedeni su u 13. tablici.

13. tablica: Definicije pridjeva *dobar* i *loš* i kolokati uz odrednicu *Što je x?*

pridjev	definicija	kolokati uz odrednicu <i>Što je x?</i>
loš	Loš je koji ima negativne osobine ili neželjena svojstva.	čovjek, kvaliteta, strana, stvar, vrijeme
	Loš je koji nije onakav kakav treba biti, koji ne ispunjava očekivanja.	igra, ocjena, odnos, rezultat, situacija, stanje, start
	Loš je koji obavještava o nečemu lošem ili najavljuje loše.	najava, vijest, znak
	Loš je koji nije ispravno utemeljen i logičan.	zaključak
	Loš je koji ne donosi korist, koji nema rezultate.	poslovanje, plan, (poslovni) potez
dobar	Dobar je koji ima pozitivne osobine ili poželjna svojstva.	čovjek, igrač, odnos, prijatelj, stvar, vino, vrijeme
	Dobar je koji je onakav kakav treba biti, koji ispunjava očekivanja.	dan, film, igra, momčad, rezultat
	Dobar je koji obavještava o nečemu dobromu ili najavljuje dobro.	najava, vijest, znak
	Dobar je koji je ispravno utemeljen i logičan.	ideja, izbor, način, primjer, rješenje
	Dobar je koji donosi korist, koji ima rezultate.	posao, praksa, suradnja

Analiza kolokacija dobivenih iz skica riječi dovela je i do uspostave novih podnatuknica koje dosad nisu bile zabilježene u hrvatskim rječnicima, npr. *ljubavni trokut*, *ljubavni četverokut*.

Također su nakon analize kolokacija uspostavljena i neka nova značenja koja dosad nisu bila zabilježena u hrvatskim rječnicima, vidi 14. tablicu.

14. tablica: Definicije imenice *fonologija* i kolokati uz odrednicu *Kakva je fonologija?*

definicija	kolokati uz odrednicu <i>Kakva je fonologija?</i>
Fonologija je grana gramatike koja proučava glasove kao razlikovne jezične jedinice.	dijakronijska, generativna, opća, povijesna
Fonologija je sustav glasova kao razlikovnih jezičnih jedinica i njihovih međuodnosa.	čakavska, praslavenska, štokavska

Sličnu su razliku skice riječi pokazale i za nazive *morfologija* i *sintaksa*, vidi 18. primjer.

18. primjer: Obrada natuknice *morfologija* (prva dva značenja) u *Mrežniku morfològija* im. ž. (G morfològijē, DL morfològiji, A morfològiju, I morfològijōm)

1. gram. Morfologija je grana gramatike koja proučava oblike riječi.

S druge strane, različita su shvaćanja tvorbe riječi i morfologije u generativnoj lingvistici često odražavala temeljno drukčija poimanja gramatike te uzrokovala važne lingvističke ratove.

Stanje je u sintaksi složenije nego u fonologiji i morfologiji jer tu, osim sa starocrkvenoslavenskim utjecajem i utjecajem govornoga hrvatskog jezika moramo računati i s utjecajem jezika s kojih su tekstovi ili njihovi predlošci prevođeni.

Kakva je morfologija? distribuirana, generativna

Što se s morfologijom može? istraživati je, proučavati je

Koordinacija: morfologija i fonologija, morfologija i leksik, morfologija i semantika, morfologija i sintaksa; akcentuacija te morfologija

SINONIM: oblikoslovlje

2. ling. Morfologija je sustav oblika riječi.

Kao glavna obilježja pasiva uzimaju se pasivna morfologija glagola i implicitna semantička prijelaznost rečenice.

Budući da je kod tih, kao i kod mnogih drugih imenica u hrvatskome jeziku, prisutna vidska morfologija, nameće se primarna potreba generativnog opisa vida kod glagola.

Naime, u ruskoj morfologiji mjesto naglaska uvjetuje i varijantu padežnoga nastavka, što je za ovu razinu analize korpusa bitno.

Autor donosi temeljne osobine vokalizma i morfologije imenica i glagola govora iz sela Svetog Petra.

Kakva je morfologija? bogata; čakavska, derivacijska, fleksijska, glagolska, imenička; morfologija glagola, morfologija imenica

Što se s morfologijom može? opisati je, usvojiti je

Analiza kolokacija katkad je dovela do razgraničenja značenja bliskoznačnica, npr. pridjeva *maslinin* i *maslinov*. Oba su pridjeva izvedena od imenice *maslina*, imaju približno isto značenje ‘koji se odnosi na maslinu’. Međutim, razlikovne skice riječi pokazuju da se te dvije riječ bitno kolokacijski razlikuju, vidi 7. sliku.

The image shows a screenshot of a word sketch tool interface. At the top, there are icons for undo, redo, and a search icon. Below the icons is a header row with the text 'tko-što?'. The main table displays collocations for the word 'tko-što?'. The table has four columns: the collocation, a frequency count, a second frequency count, and a list of other collocations (indicated by three dots). The rows are as follows:

tko-što?			
agro-ekosustav	1	0	...
potkornjak	1	0	...
biocenoza	1	0	...
svrdlaš	8	9	...
moljac	39	42	...
muha	91	79	...
buha	2	5	...
grančica	2	971	...
ulje	8	26,173	...
grana	0	162	...
vijenac	0	114	...
drvo	0	205	...

At the bottom of the table, there is a downward-pointing arrow icon.

7. slika: Razlikovne skice riječi za *maslinin* (gore) i *maslinov* (dolje)

Pridjev *maslinin* (170 pojava u korpusu) najčešće se pojavljuje uz naziv nekoga parazita: *potkornjak*, *svrdlaš*, *moljac*, *muha*, *buha* ili uz biološke nazive, npr. *agroekosustav*, *biocenoza*. Pridjev *maslinov* (29 404 pojava u korpusu) pojavljuje se uz imenice koje označuju dio biljke, npr. *grančica*, *grana*, *drvo* ili proizvode od masline, npr. *ulje*, *vijenac*. Stoga smo razgraničili značenje tih dvaju pridjeva, vidi 15. tablicu.

15. tablica: Definicije pridjeva *maslinin* i *maslinov* i kolokati uz odrednicu *Što je x?*

natuknica	definicije	kolokati uz odrednicu <i>Što je x?</i>
maslinin	Maslinin je koji se odnosi na maslinu.	agroekosustav, biocenoza; potkornjak, svrdlaš, moljac, muha, buha
maslinov	Maslinov je koji je napravljen od masline.	ulje, vijenac
	Maslinov je koji je dio masline (stabla).	grančica, grana, drvo, list

Sličnu su razliku skice riječi pokazale i za parove *trešnjin/trešnjev*, *višnjin/višnjev* itd. Kolokacijska različitost dovela je i do sustavnoga razdvajanja značenja pridjeva po modelu živo/neživo, vidi 19. primjer.

19. primjer: Dio kolokacijskoga bloka uz dva značenja pridjeva *hitar*

hitar prid. (G hitna; *odr.* hitri, G hitrōg(a); ž. hitra, s. hitro; *komp.* hitriji, G hitrijēg(a); *sup.* najhitriji, G najhitrijēg(a))

1. Hitar je koji se poletno, spretno i brzo kreće ili djeluje.

Tko je hitar? dečko, igrač, momak, momčad, napadač *sp.*, policija; konj, zec, zmija

2. Hitar je u kojemu se odražava čiji polet, spretnost i brzina.

Što je hitro? intervencija, hod, kas, korak, kretnja, kretanje, nožice, lađa, pokret, reakcija, refleks, skok

TVORENICE: hitro, hitrina, hitronog, hitrost

5. Zaključak

U *Hrvatskome mrežnom rječniku – Mrežniku* razrađeni su precizni sustavi donošenja kolokacija za pojedine vrste i skupine riječi. Kolokacije se za potrebe *Mrežnika* razumiju u najširem smislu, te se u kolokacijski blok osim skupova od najmanje dviju punoznačnih riječi (uža definicija kolokacije) upisuju i skupovi u kojima su neki članovi nepunoznačne riječi ili koji se sastoje isključivo od nepunoznačnih riječi. Uspostavljene su odrednice kojima se uvode (ovisno o rubrici i strukturi kolokacije) kolokati ili čitave kolokacije te redosljed njihova donošenja. Odrednice u kolokacijskome bloku kolokacijska su pitanja ili izrazi, a kod nekih vrsta riječi i gramatičke formule. Uloga je kolokacija veoma velika u razlučivanju

značenja, te se u *Mrežniku* donosi velik broj značenja koja nisu navedena u hrvatskim jednojezičnicima. Crpenje podataka iz skica riječi stavilo je i dodatni izazov pred leksikografe u procjeni kad bliska značenja navesti kao posebna, a kad ih okupiti u jednu definiciju kako bi rječnik bio primjeren korisnikovim potrebama.

Izvori i literatura

Altenberg, Bengt; Granger, Sylviane. 1996. Recent trends in cross-linguistic lexical studies. *Lexis in contrast. Corpus-based approaches*. Ur. Altenberg, Bengt; Granger, Sylviane. John Benjamins Publishing Company. Amsterdam. 3–48. doi.org/10.1075/scl.7.04alt.

elexiko. www.owid.de/docs/elex/start.jsp. (pristupljeno 8. svibnja 2023.).

Firth, John Rupert. 1957. A synopsis of linguistic theory. *Studies in linguistic analysis*. Oxford University Press. Oxford.

Hudeček, Lana; Mihaljević, Milica. 2019. Profesijski nazivi u hrvatskoj e-terminografiji i e-leksikografiji. *Studia lexicographica* 13/24. 75–95. doi.org/10.33604/sl.13.24.2.

Hudeček, Lana; Mihaljević, Milica. 2020. Collocations in the Croatian Web Dictionary – Mrežnik. *Slovenščina 2.0* 8/2. 78–111. doi.org/10.4312/slo2.0.2020.2.78-111.

Kolokacijska baza hrvatskoga jezika. <http://ihjj.hr/kolokacije/> (pristupljeno 8. veljače 2023.).

Storjohann, Petra. 2005. *elexiko*: A Corpus-Based Monolingual German Dictionary. *Hermes – Journal of Language and Communication in Business* 18/34. 55–82. doi.org/10.7146/hjlc.v18i34.25800.

Vrgoč, Dalibor; Mihaljević, Milica. 2019. Jesmo li svjesni situacije? Terminološka raščlamba naziva *situational awareness* u vojnome kontekstu. *Strategos* 3/1. 7–42.